

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, НО НЕ ОТМЪЩАВАЙТЕ!

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 20 • год. CI • 28 октомври 2022 г. • цена 1 лев

www.stdbg.org

Печатно издание: ISSN 1313-7611 • Онлайн издание: ISSN 2815-2638

**Г. С. РАКОВСКИ
ЗА СТОЯН-ИНДЖЕ
ВОЙВОДА**

Доц.д-р Милю Петров

На стр. 3-6

НАЦИОНАЛНО ТРАКИЙСКО ПОКЛОНЕНИЕ В МАДЖАРОВО

На 8 октомври 2022 г. в Маджарово бяха почетени Деня на тракийската памет и 109 години от разорението на тракийските българи. Тържественото възпоменателно поклонение започна със заупокойна молитва пред Пантеона на загиналите тракийци.

Организатори на поклонението са Община Маджарово

и Съюзът на тракийските дружества в България. В поклонението участваха Кр. Премянов, председател на СТДБ, Краснодар Беломорски, зам. председател на ЦР на СТДБ и председател на Софийското тракийско дружество, Михаил Вълов, зам. председател на ЦР на СТДБ и председател на ТД „Тракия“ в гр. Ямбол, Маргарит Петров, зам.- председа-

•Председателят на СТДБ Кр. Премянов произнася слово

тел на ВК на СТДБ и председател на ТД „Бойко Чавдаров“ в Харманли, Кирил Киряков, зам.-председател на ВК на СТДБ и председател на ТД Лазар Маджаров, Сливен, Кирил Сарджев, член на ЦР на СТДБ и председател на ТД „Георги Сапунаров“ в Хасково, Десислава Костова, член на ЦР на СТДБ и съпредседател на Тракийския младежки съюз, Цанко Атанасов, член на ЦР на СТДБ, председател на Старозагорското тракийско дружество и съпредседател на ТМСБ, членовете на ВК на Съюза: член-кореспондент проф. Георги Михов, Тодор Каваков, председател на ТД „Капитан Петко войвода“ в Димитровград, отец Александър Чъкърък от храма „Св. Георги“ в Одрин, Веселин Костов, председател на ТД „Тракия 1922“ в Крумовград, Михаил Димитров, председател на ТД „Тракия“, Любимец, адв. Светла Пълева, д-р Ваня Иванова, главен редактор на в. „Тракия“ и член на ТНИ, Стефан Начев, главен секретар на СТДБ, представители тракийски дружества от цялата страна. В ритуала се включиха кметът на Маджарово Ерджан Юсуф, кметовете на Харманли Мария Киркова и Свиленград Анастас Карчев, заместник-кметът на Ивайловград Светла Павлова, директорът на ДГС-Маджарово Никола Павлов.

Продължава на 2-а стр.

**ВРЕМЕ ЗА
АБОНАМЕНТ 2023 г.**

**Ако не сме ви разочаровали
и вярвате, че „ТРАКИЯ“
е Вашият вестник,**

**във всяка пощенска станция
или в офисите на ДОБИ ПРЕС
може да се абонирате.**

Цената на 1 бр. е: 1 лв.

**Стойността на
годишен абонамент
за 24 бр. е: 24.00 лв.**

**КАТАЛОЖНИЯТ НОМЕР
НА В. „ТРАКИЯ“ Е 759.**

**Тракийската кауза
заслужава
Вашата подкрепа.**

**Два пъти в месеца
очаквайте в. „ТРАКИЯ“**

НАЦИОНАЛНО ТРАКИЙСКО ПОКЛОНЕНИЕ...

■ Св. Пълева и Ст. Начев поднасят венец от името на СТДБ пред Пантеона в Маджарово

Продължение от 1-а стр.

Официалните гости на поклонението бяха областният управител на Хасково инж. Минко Ангелов, заместник областният управител Мартин Узунов, генералните консули на България в Истанбул Васил Вълчев и в Одрин Борислав Димитров, консулт в Истанбул Радослава Кафеджийска, Роберто Иванов и Атанас Димов, секретари в консулството в Одрин, лидерът на „Български възход“ Стефан Янев с избрания за депутат от Хасковско Тихомир Георгиев, новият хасковски народен представител от ПП „Продължаваме промяната“ Веселин Недев.

Церемонията започна със запалването на жертвения огън от председателя на СТДБ Кр. Преманов и продължи със заупокойна молитва в памет на жертвите от трагичните събития край Арда, отслужена от архиепископският наместник в Свиленград отец Константин и свещеници от духовната околия.

Слово от името на общинското ръководство произнесе **Татяна Стоянова**, секретар на община Маджарово, в което напомни: „Да помним завета на тракийци: не забравяйте, но не прощавайте! Да помним миналото си и да предаваме от поколение на поколение историческата истина, за да не се повтаря никога повече.“

В изказването си **Областният управител Минко Ангелов** заяви: „Маджарово завинаги остава в паметта на тракийци като болезнен спомен. Днес за този ужасяващ епизод от родното минало ни напомнят мемориалите, издигнати в памет на хиляди българи, на изравнените със земята села и най-вече на невинните деца, които не са получили шанса да се завърнат в пределите на България“.

В словото си **председателят на СТДБ Кр.**

Преманов призова: „Да не забравяме героите, саможертвено спасявали българите, които са бягали от насилието и опасността, за да се спасят в България“.

Беше прочетен приветствен адрес от **Илияна Йотова**, Вицепрезидент на Република България.

Актьорите от Хасковския театър Стефан Цирков и Иванка Шекерова изпълниха вълнуващ спектакъл по стихове на големия тракийски поет Ивайло Балабанов.

С едноминутно мълчание бе почетена паметта на жертвите край Ятаджик през 1913 година.

Венци на признателност пред пантеона – костница бяха поднесени от участниците в поклонението, от всички тракийски дружества-членове на СТДБ, от кметове на общини, граждани и гости на Маджарово. По-късно официалните лица поднесоха цветя пред паметниците на воеводите Руси Славов, Димитър Маджаров и Капитан Петко войвода.

■ Пред паметника на Капитан Петко войвода в Маджарово

ДОЦ. Д-Р МИЛЮ ПЕТРОВ

Продължение от предишния брой

Широки връзка има Раковски с дописници в България и извън нея. Информация не само за Индже войвода има и от тях. Пък и никой не му е възразил за публикациите му. Авторитетният в „Дунавски лебед“ имал широко разпространение. Бил посрещан с одобрение и възхищение.

В КОИ СВОИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ПИШЕ ЗА ИНДЖЕ ВОЙВОДА?

„Дневник на четата“ (юни 1854 г.). Водил го самият Г. С. Раковски, войводата. От Факия четата отива в с. Воден, а после в Малко Шарково и оттам в местн. „Канарата“ до Попово село. При „Канарата“ имало пчелин. Четата хапнала мед и разговаряла с пчеларя. Към 11 ч. вечерта войводата и байрактарят отишли в селото за провизии. Взе-ли необходимото и се върнали. След като се подкрепили с купеното, всички потеглили по Магистралния път (Друма или Шосето (за Източния край на Войнишкия Бакаджик, където прекарвали деня. Сега Раковски имал среща с Тихол войвода от Попово село. Може би тогава е научил сведението от народната „Песен за Хубан войвода от българската порода“. По това време може би е пил вода от „Седемте Инджевойводи кладенци“, за които пише.

Незавършената поема „Горски пътник“ (1857 г. – основен труд на Г. С. Раковски. За Индже войвода става дума в художествения текст и в обширните бележки към поемата.

В „Показалец“ (1859 г. (Раковски изрично казва, че трябва да се издирва всичко за кърджалиите и за „юнашките войводи в песните“. И той, в своето време, предвид конкретните обстоятелства и възможности, прави това.

Смята се, че „Показалец“ –ът е „квинтесенция на неговата (на Раковски – б. м. (методология в областта на фолклористиката“. И той е преведен на чешки език – освен поемата „Горски пътник“. Публикацията „Индже войвода и кърджалиите“ в „Дунавски лебед“ от 19 и 27 октомври 1860 г. В нея е поместен текст на „Заплакала е гората“ („Песента“ на Индже войвода).

В-к „Дунавски лебед“ на Раковски е показателен за „знаменитата онази епоха“. Той „се превръща в могъща трибуна за пропагандиране на българската национална кауза“. Включително и чрез публикацията за Индже войвода.

В недовършената „Автобиография“ Раковски пише за спомените и разказите, които е слушал още в детските си години за Индже и кърджалиите... За съжаление, Индже войвода не ни е оставил нищо писмено за себе си.

В „Непубликувано изследване“ Раковски пише за Бакаджиците, за пребиваването на Индже там, за „Седемте Инджевойводи кладенци“. Като в „Автобиография“ и следващите трудове Раковски споменава кърджалиите на Кара Феиз и Индже войвода в Котленския край, пише и за Осман Пазвантоглу, за Хайдут Велко.

Брошурата „Българските хайдутини“ (1967 (се открива с цитат-мото от първата строфа на „Заплакала е гората“ (Пълният текст на „Песента“ на Индже войвода е в „Дунавски лебед“). Знае се, че тази песен има водещо място сред нашите хайдушки народни песни.

РОДНОТО МЯСТО НА ИНДЖЕ ВОЙВОДА

За него Раковски пише в Бележките към поемата „Горски пътник“ и в статията в „Дунавски лебед“: Индже войвода е роден в „Сливен, по свидетелства на някои си стари, кои са го виждали и още го помнят, а други казват, че той е бил родом от Попово село, срещу високое Зренище (Бакаджик), близ Караном (Карнобат)“.

Г. С. Раковски се основава на разказите на стари хора. Да припомним: Раковски се позовава на П. Задерацки и цитира П. Без-

Г. С. РАКОВСКИ ЗА СТОЯН-ИНДЖЕ ВОЙВОДА

Доц.д-р Милю Петров

сонов, а техните сведения са от преселници-колониисти от Странджанския край в Русия. Тъкмо те са виждали и помнят Инджето. Мнозина са съхранили предания и народни песни за него. Самият Раковски е разговарял с много стари хора, които разказват като свидетели за прославения войвода.

Ориентирите са точни. Раковски познава добре не само Сливен, но и Попово село. Сведенията за Попово село са по записаното в „Дневник на четата“ и по „Песен за Хубан войвода от българската порода“, респ. по преданията от района на Войнишкия Бакаджик. Като че Раковски дава предимство на второто твърдение.

За съжаление, ориентирите за Попово село у редица изследователи след Раковски са променени, у някои са манипулативно-тенденциозно преиначени. Не става дума за Попово село срещу Войнишкия Бакаджик, а за с. Попово и за „Попово, село на, при Бакаджика“. То даже било в Карнобатския край.

Днес въпросът за родното място на Индже е окончателно решен: Той е роден в Пазпъкой (Попово село), дн. с. Попово, Болярска община, Ямболска област.

ЛИЧНОТО ИМЕ И ПРОЗВИЩЕТО

Г. С. Раковски пише, че не знаел личното име на Индже войвода: „За кръстително име нямаме известие“. В някои народни песни и предания от района на родното му село и по-общо от епицентъра на действията на Индже това име се съобщава – Стоян. По-късно за него пише Балчо Нейков. В наши дни бяха открити документи в румънските и руските архиви, в които името се потвърждава. В документа от 1801 г. се говори за Енджи Станчо – Индже Стоян (Стоянчо). За прозвището „Индже“ Раковски е точен: Думата е турска и означава: тънък, висок. Разбира се, тя има още пояснения. Раковски пише все за „Индже войвода“ – като фразеологизирано (устойчиво) словосъчетание, но всъщност говори не за „малък“, а за „главен (баш, голям)“ войвода.

РОДИТЕЛИ И РОДОСЛОВИЕ

Като в народните песни Раковски характеризира майката на Индже. Нищо не казва за баща му. Като че е „чудесно роден“. Тя била попска дъщеря и е от Сливен. Днес знаем, че се казва Пена (Пенка) и е от кв. Клужохор. Била висока, стройна, изключително красива и добра.

Бащата е Христо и е от Попово село. Бил висок и снажен, буен и непокорен, възмургав, черноок и чернокос, с „малко гръмотлив

нос“ и „едър кокал на ръцете“. Умира рано. Синът приличат едновременно на майка си и баща си.

Между другото, за „жената“ на Индже – Рада, също се казва, както за майка му: Била попска дъщеря, от „Попската махала“ в Клужохор... Дали не става въпрос – в митологичен план – за Великата богиня майка и нейната хипостаза – Рада, респ. за дъщерята Луна, както и за сина Слънце?

Раковски не е разполагал със сведения за родословието на героя. Наистина, данните за предците на Индже по майчина линия са оскъдни. Възможно е дядото да е потомствен свещеник. Такива са били свещениците от „Попската махала“ в Клужохор (Кадиево).

За родословието на Индже по бащина линия разполагаме с подробни цялостни сведения. За него сме писали неведнъж. Някога родът бил един, но после се роил. От него са: „Чушките“, „Донковци“ и Кънчевци.

ДЕТСКО-ЮНОШЕСКИ ГОДИНИ

По отношение на Индже войвода Г. С. Раковски не е знаел нищо за тях. Но има познания за детската възраст. Запознат е с еничарството: закона за „девширмето“ (кръвния данък) и отмяната му; монашеският живот и строгата дисциплина преди (затова еничарите били „страшна сила“) и „сбирщината“ след отмяната на закона (вербуването било на други начала) разрешавала се женитбата, заниманието с търговия и пр.

Раковски знае и за Ордена на бекташите, познава и живота на дервишите.

Ние днес знаем, че Индже Стоян рано остава без баща. Когато бил на около 6 години, бил „откраднат“ (отвлечен) и даден за еничарин. Майка му се прибира при своите в Клужохор (Сливен). Тя се омъжва втори път и ражда две момичета...

В някои народни песни Индже казва на байрактаря Кара Кольо да избира и прибира момчета за четници, които да са или трябва да станат – „все като мене войници“.

ХАЙДУТИН

Сам хайдушки войвода, Г. С. Раковски има отлични познания за хайдутството: „Речта хайдутин не значи разбойник, нити тат, нити лошав човек за българина днес, но значи: онеправдан или обезчестен и похитен от турская свирепа власт, кой отива самоволен по горите и планините и иска с въоръжена ръка сам отмъщение от губителите турци или турски духове, додето се удовлетвори, а после отбъгва в свободни земи или

борещ се храбро, изгубва глава с най-голямо задоволство за полученото си отмъщение“.

В този смисъл пише и Симеон Табаков: „Понятие „хайдутин“ се е схващало у българите и турците най-вече в широк смисъл и в това отношение е било винаги свързано с термините „войвода“, „байрактар“, „чета“ и т. н.

И друго казва Раковски: „Горски, хайдушки чети, кои и до днес още съществуват, показват съвсем войнишко от старо време опълчение в многогодишно разстояние“. Те са „доказателство, че тойзи народ не е изгубил войнишкия си дух“.

Раковски спира вниманието си на Хайдушкото сборище, на избора на войвода, байрактар, на четници. По традиция клетвата е пред Бога – затова има евангелие, кръст и кръстосани пистолет и кама. Когато клетвата е пред Бога, целува се кръстът. Щом тя е пред „държавността“ – след целувката се произнася „Заклех се“ (В новото време се целува националното знаме).

Раковски е категоричен: У Индже войвода има хайдушки или още предкърджалийски период: „Индже войвода е воювал по гори и преди кърджалии“ („Дунавски лебед“). Подходът му е хронологичен. Други автори противопоставят кърджалийството и народното закрилничество („Второто хайдутство“). Те се придържат към библийско-митологичната схема: хаос-космос; доброто, светлото начало е по-голямо и по-силно и то винаги се налага – има промяна, „ставане“, възкресение.

Смятаме, че съществува известно смесване на характеристики както между еничарството и кърджалийството, така и между Хайдутството („Първото хайдутство“) и Народното закрилничество („Второто хайдутство“).

Инджето принадлежи към „старите юнаци“: „Както си едно време хождаше, (гора же сия веселеше) Индже войвода с млад Коля...“ („Горски пътник“).

Хайдут Велко е „бил един от най-знаменателните български горски войводи във Видинските гори, както Индже войвода и Кара Кольо в тракийските гори“ (34).

Такива стари (вехти) хайдутини са още: Стоян войвода, Добри, Петко, Гълъб, Рада, Бояна, Неда. Старите юнаци били славни. Те били салтанатлии – показвали високо народностно самочувствие. Събирането ставало на Хайдушкото сборище. Там чрез състезание избирали войвода. Давало се клетва. Имало йерархия. Спазвала се строга дисциплина.

Новите юнаци не били толкова свършени. Те можели да станат организирани борци.

Конкретно Индже войвода и байрактарят му Кара Кольо давали висок пример на младите хайдутини, на съвременните борци. „Най-сладка“ била „смъртта за общонародна свобода“.

3. Индже войвода бил „висок, хубавец и юнак човек“. Снажен, тънък в кръста и широк в раменете. От фолклорните творби Раковски ще знае, че е „най-личен и прочуен“ и че е „юнак со звезда на челото“. Винаги избиран за войвода и всякога се е доказвал.

4. Раковски знае народната песен „Провикнал ми сей Индже войвода“: „Мене ми е драго в гора да ходя, (в гора да ходя) юнаци да водя...“ Така казва и Хубен войвода в „Горски пътник“: „Хой, обичам в гора да ходя (с вярна, сговорна, мила дружина,) млади юнаци славно да водя, българите храбри, наша родина!“

Когато се изтъква пряката връзка на Хр. Ботев с някои стихове на Раковски, нека имаме предвид и алюзиярането, диалога или интертекстуалността у Раковски по отношение на известни народни песни за Индже войвода.

Продължава на 6-а стр.

ТД „ГЕОРГИ САПУНАРОВ“ И НЧ „ТРАКИЯ – 2008“ ОТБЕЛЯЗВАТ ЮБИЛЕЙНИ ГОДИШНИНИ НА СВОИ ЧЛЕНОВЕ

На 11 октомври 2022 г. по повод юбилей на госпожа Станка Томова, бивша учителка в ГПЧЕ „Асен Златаров“ и рождения ден на господин Димитър Топалов, учител по технология на металите в ТМТ „Стойчо и Гица Марчеви“, се проведе честване в салона на дружеството.

Тържеството беше уважено от тракийци и приятели на рождениците. На юбилейката и рожденика бяха поднесени подаръци и цветя от ръководствата на дружеството и читалището с пожелания за здраве и активно участие в тракийските мероприятия!

ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА ТД „ЛАЗАР МАДЖАРОВ“, СЛИВЕН – НА ПОКЛОНЕНИЕ И ПОСЕЩЕНИЕ В РОДОПИТЕ

На 8 октомври 2022 година тракийци от Сливенското дружество почетоха в Маджарово паметта на тракийските българи, прогонени от родните им места от Беломорска Тракия и зверски убити от турския башибозук през 1913 година. Малката река се задръства от трупове и дни наред тече кървава. Войводите Димитър

Маджаров и Руси Славов, със своите чети самоотвержено защитават бягщото население от явна гибел над 20 000 бежанци.

След поклонението по повод на 109 години от разорението на тракийските българи, тракийци от Сливен посещават природозащитен център „Източни Родопи“ в Маджарово и Златоград.

▪ Тракийци от Сливен пред паметника на Делю Хайдутин в Златоград

ОТЧЕТНО-ИЗБОРНО СЪБРАНИЕ НА ТРАКИЙСКИЯ НАУЧЕН ИНСТИТУТ

Д-Р ВАНЯ СТОЯНОВА

На 14 октомври 2022 г. в Централния военен клуб – София се проведе отчетно-изборно събрание на Тракийския научен институт. Събранието започна с едноминутно мълчание в почит на починалите колеги-членове на ТНИ.

Член кор. проф. Васил Проданов, директор на ТНИ, направи обстоен аналитичен отчет за дейността на института за изминалия петгодишен период след 2017 г. Той бе допълнен от изложението на доц. Геновева Михова за работата на създадения през 2019 г. филиал на института във Врана.

В изказването си доц. Г. Митринов изказа пожелание в изявите на ТНИ да се ангажират повече членове, свързани с изследване на различни области на хуманитарното и обществено познание, да се обърне специално внимание върху проучването на Родопския край. Проф. Светлозар Елдъров сравни работата на ТНИ с размаха и обхвата на направление „Национална идентичност и културно-историческо наследство“ на БАН и обърна внимание върху необходимостта тя да бъде по-активно популяризирана, вкл. и чрез социалните мрежи.

Общото събрание прие план-програма за работа на ТНИ през следващата година. Тя ще премине под знака на три важни годишнини: 110 г. от Одринската епопея, 120 г. от Илинденско-Преображенското въстание, 110 г. от геноцида и тракийските българи. В нея намериха място и направените в хода на дискусиата предложения.

Беше приет Правилник за дейността на филиалите на ТНИ.

За членове на ТНИ бяха избрани: чл. кор. проф. Георги Славчев Михов – инженер по електроника, бивш ректор на ТУ – София; проф. д-р Павел Василев Демиров – преподавател във Военна академия Г. С. Раковски, специалист по военно дело и национална сигурност; проф. д-р Никола Иванов Аврейски – историк, преподавател в УНИБИТ; гл. ас. д-р Иван Стойчев Винаров – политолог в катедра „Политология“ на Факултет „Международна икономика и политика“ – УНСС; Даниела Георгиева Коджаманова – историк-археолог, директор на регионален исторически музей – Кърджали; Николай Христов Димитров – историк,

директор на СУ „Христо Ботев“ Айтос, председател на Тракийско дружество – Айтос; Георги Стефанов Илиев – филолог, член на Тракийско дружество – София; д-р Владимир Калоянов – историк, поет и писател, изследовател на таврийските българи. Костадин Атанасов Глушков – краевед, изследовател на Родопите (Рупчос).

Събранието прие изменение в устава - броят на членовете на Управителния съвет да бъде между пет и девет души. В новия управителен съвет бяха избрани:

1. Чл. кор. проф. д.ф.н. Васил Костадинов Проданов
2. Акад. Георги Георгиев Марков
3. Проф. Иван Русев Маразов
4. Проф. Анна Манолова Недялкова
5. Проф. Светла Бориславова Тошкова
6. Проф. Таня Неделчева Христова

7. Проф. Светлозар Владимиров Елдъров

8. Д-р Ваня Ангелова Иванова

9. Д-р Ваня Петрова Стоянова

За председател на УС на ТНИ бе преизбран чл. кор. проф. Васил Проданов.

За членове на редколегията на Известията на ТНИ събранието преизбра: Проф. д.ф.н. Васил Проданов – главен редактор, Д-р Ваня Стоянова – Научен секретар и членове:

Проф. д.и.н. Светлозар Елдъров

Проф. д.и.н. Илия Тодев

Проф. д.с.н. Таня Неделчева

Проф. д-р Борислав Градинаров

Доц. д-р Геновева Михова

Доц. д-р Георги Митринов

Доц. д-р Валентина Ганева-Райчева

Доц. д-р Наталия Рашкова

С ПОСЛАНИЕТО НА ПРЕДЦИТЕ НИ „НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ...“

ДОЦ. Д-Р ГЕНОВЕВА МИХОВА,
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ФИЛИАЛА НА ТНИ В ГРВАРНА

Този завет на тракийските българи понастоящем е основен жалон в дейността на структурите на тракийското движение у нас. Традициите в насока за поддържане жива и непомръкваща тракийската кауза в съзнанието на младите поколения заема приоритетно място в работата и на Тракийския научен институт и филиалите му в районите, където са намерили приют и подкрепа бежанците от Тракия. От първите масови заселвания в Родина на прогонените от родните им места тракийски българи след Освобождението на България от османско робство през 1978 г. и след потушаването на Илинденско-Преображенското въстание са изминали почти век и половина. Времето тече, поколенията се сменят и това се отразява неумолимо на съхраняването на паметта за драматичните събития, разигрвали се в европейските територии на Турция, характеризирани понастоящем като етническо прочистване и геноцид.

Филиалът на Тракийския научен институт във Варна от самото си създаване на 26.02.2019 г. е поел отговорността си да противодейства на тази тенденция със средствата на научно-изследователската и научно-популяризаторската

дейност. В своите издания той се стреми да предоставя на потомците на тракийските българи от региона информация и анализи за живота на предците им, обитавали и облагодиявали векове тези земи, за поминъка им, за участието им в извоюването на църковна независимост и в национално-освободителното движение за възстановяване на българската държавност, за духовното им развитие и специфичната тракийска култура. Това е обичайната тематика на ежегодните Известия на филиала на ТНИ Варна, чиито три тома вече са на разположение на читателите, които носят Тракия в сърцето си. Първият от тях, съфинансиран от Фонд „култура“ на Община Варна съдържа научните доклади, изнесени на Националната научна конференция „Делото на Кап. Петко Войвода – исторически и съвременни измерения“, чиито автори са изтъкнати български учени и регионални изследователи в областта на тракийската проблематика. Във втори акцентите са върху проблемите за тракийските бежанци във Варненска област от периода 1913–1931 г. според сведения на Държавен архив Варна с автор Николай Илчев, за изследването на Румен Иванов относно селищата с българи мюсюлмани в Източна Тракия, за преселването на българите от Таврия в България (1943–1944 г.) с автор Владимир Калоянов, как-

то и за проучвания за селища, от които идват тракийските бежанци в Варненска област и др.

Излезе от печат и том трети на Известия на Тракийския научен институт филиал Варна. Изданието беше осъществено също с финансовата подкрепа на Община Варна чрез фонд „Култура“. Основната тематика в него е свързана с принудителното изселване на българите от Източна Тракия на основата на изследванията на доц. д-р Стоян Райчевски. Авторът на тази разработка ни предлага задълбочени анализи и коментари за хронологията и същината на процеса за обезбългаряването на Тракия, фокусирайки се върху събитията в навечерието, по време и след потушаването на Илинденско-Преображенското въстание, след реокупацията на Източна Тракия през 1913 г. и в навечерието и след Първата световна война. Респектиращи факти за преживяната драматична участ от тракийските българи се съдържат в приложените архивни документи на български дипломатически представители в Османската империя, деятели на Българската Екзархия, агенти на тайните служби и непосредствени свидетели на прилаганите жестокости и репресии спрямо българското население.

Продължава на 7-а стр.

Продължение от 3-а стр.

Г. С. РАКОВСКИ ЗА...

Без съмнение, образът на средишния герой в поемата „Горски пътник“ – Хубен войвода, има за прототипи-лица Хубан войвода от „Песен за Хубан войвода от българската порода“, „Хубавия Индже“ от народните песни и самият Г. С. Раковски, за когото близки и познати пишат, че бил висок, снажен, красив, напр. Васил Д. Стоянов: „Хубав човек, имаше ръст висок, тяло здраво, жилесто, коснато, снага права“.

Според Ильо Марков той бил „висок, снажен, изправен, красив (...), мъж и половина. Гранит“. Разбира се, авторът на „Горски пътник“ е имал предвид и някои други текстове, дори световни образци.

Както се посочи, Раковски представя Индже войвода като „баш войвода“, а Кара Кольо като „баш байрактар“ (главен байрактар). Хайдушката му чета била последователно от 70, 300, 500 души.

Ние знаем и от народните песни, че отначало Индже бил войвода на малка чета. Байрактар му е бил съименикът Стоян...

Всъщност Раковски пише за Индже като обединител на хайдушките чети от Югоизточна България. Целта на обединението е мощно, организирано и въоръжено противопоставяне на различните разбойнически шайки, на отцепническите войски и на редовната османска армия.

Четата на Раковски, респ. на Хубен войвода, е от 12 души. Стремешът на всички е: „На Бакаджика скоро да стигнем, (там има кладенци студени,) тлъсти агнета да поядем, при Индже войводови томруци“.

Някои специалисти изтъкват: В поемата на Г. С. Раковски „Горски пътник“ главният герой тръгва с четата от околностите на Цариград към Карановската (Карнобатската гора) („стара юнашка планина“), за да се съедини с Тихол войвода“.

През юни 1854 г. се съединил с Тихол войвода в Карнобатската планина.

Обикновено хайдутите се проявяват като Робин Худ: Вземат от богатите и дават на бедните.

КЪРДЖАЛИЯ

В „Бележките“ към поемата „Горски пътник“ Раковски пише: „Кърджалии са били вси конници и не са имали гърмила“.

И по-нататък: Индже войвода „с 500 души смесил се с кърджалии и бил и той един от главните главатари“.

Както се посочи, за кърджалиите Раковски знае и от двамата си чичовци – Драго и Матей, които се сражавали срещу кърджалиите на Кара Феиз и Индже войвода при бастисването на Жеравна и други селища в района, както и при опитите да се влезе в Котел. Но цитираното по-горе визира очевидно последната фаза от кърджалийството на Индже, когато – като равнопоставен – става съюзник на Кара Феиз и Дели Кадир. Тогава тримата разполагали по 500 души кърджалии. Затова е нужно да припомним началната фаза. Но за нея Раковски нямал сведения.

Индже войвода присъединява хайдушкия си конен отряд към кърджалийската орда на потурнака Кара Феиз. Защо? По силата на обстоятелствата и за да запази дружината и владението си (родния край, Равна гора). Съображенията на Индже са и стратегикотактически... От „баш войвода“ е понижен на „войвода“. Сега той е равен на „бюлюкбашия и дори изравнен със заместниците на главнокомандващия – Кара Феиз. Бил е негов подчинен.

Ще дойде време, когато Индже Стоян ще принуди Кара Феиз да му признае пред кърджалийския статут на „баш войвода“.

Тогава кърджалийството е явление и движение, „уседнало“ и „подвижно“ размирие. Като „уседнал размириш“ Индже си остава владетел в Равна гора и никой не му оспорва това (Имало е взаимно признаване на владенията). При „подвижното размирие“ Индже се задължавал да взема участие в битките с

аянските и други отцепнически войски, както и с редовната османска армия. С отряда си обаче не е участвал в бастисването на селата северно от Одрин, т. е. в Равна гора и конкретно в района на родното село, Пашакьой, Боялците. Показателен е документът за Енджи Станчо. Наистина и тук кърджалията Индже се проявил като благодетел и спасител.

Една-две години по-рано кърджалията Индже спасява от потурчване Съба Хайдут Добрува. Красноречиво е сведението на поп Марко от Елена. Има и народна песен за това спасяване.

Според някои народни песни, Раковски, Панайот Хитов, Константин Иречек, Димитър Осинин и др. сред кърджалийските главатари Индже войвода бил най-милостлив, най-хумен, най-човечен.

Някои автори пишат: „Песните за кърджалията го представят като любим герой“.

За нравствено-моралния облик на кърджалията Индже са показателни думите на Г. С. Раковски (те са по фолклора): Жената на Индже войвода се движела „понякога заедно с дружината, била облечена като мъж и яздела до него“.

Тези сведения на Раковски препращат „към рицарската литература: съпругата винаги се движела с героя“.

За разлика от него, както еничарите, така и кърджалиите (голяма част от тях са дезертирали еничари) водили със себе си блудници... Л. Каравелов пише за еничари и блудници, а Константин Иречек – за кърджалии и „гевендии“. В лагера на кърджалиите „имало много красиви жени, които наричали гевендии, с особено удоволствие при тях идвали много циганки, които, въоръжени и на кон, понякога вземали участие в походите им.

Тези изверги отвлечали множество български моми и жени, които, подложени на жалко робство, удовлетворявали техните необуздани страсти. Често откъждали според турския и албанския обичай дори красиви млади момчета...“.

Не знаем какво точно значи „жената“ на Индже войвода. По всичко личи, става въпрос за Рада, която е като майката на Индже... Очевидно, тя е българско „мъжко момиче“. След смъртта на Индже войвода живяла дълго време в Сливен.

За „жените“ и съпругата на Индже – Ека-терина (с нея има брак и законен син) сме писали на друго място.

Г. С. Раковски не пише за т. нар. „Странджанска (Равногорска) буна“, в която главна роля играе Индже. А сведенията за нея са от редицата народни песни и предания. За нея ще да знае и от романа на Мих. Чайковски, в който се казва, че българинът Кирджали „бил ръководител на въстание в България“. Така по-късно пишат някои учени от Румънската академия на науките – в съгласие и с известни български инджеведи: Балчо Нейков, Петко Росен, Горо Горев и др. Тази буна привлича вниманието и на други наши изследователи, като Владимир Свинтила, Иван Карайотов, отчасти и Илия Тодев.

Интересен паралел може да се направи между „Странджанската буна“ и „Браилският бунт“, в който Раковски се превръща в централна фигура.

Във връзка с Буната е и извоюваният закон от Индже: Той да съди българите-кърджалии по наши обичаи и наредби. Този закон лежи в основата на „държавата“ му по-късно, когато окончателно се разделя с Кара Феиз.

Раковски е известен и с „Привременен закона за Народните горски чети“. Високо цени единоначалието. Настоява за изграждане на организационен център на българското национално-освободително движение.

Раковски съставя планове за освобождението на България. Създава и „Привремен-

но правителство (началство). Като Индже използва някои дипломатически ловкости, известни похвати и хитрости.

Пак във връзка с Буната са автономистките стремежи на Индже и замисълът му да разшири владението си. А разширение има при отвоюване на своя земя. Не при завоюване – то предполага чужда земя. Такова разширяване на Божието царство цели и Исус Христос. Раковски винаги пише за цяла България, за българския народ изобщо.

Двамата не търсят помощ отвън. Индже не прибегва и до масова подкрепа отвътре, в страната ни. Раковски е категоричен: „Наша свобода от нас зависи“ (Тези знаменателни думи на Раковски от „Горски пътник“ са лейтмотив в романа „Възвишение“ от Милан Русков).

И още нещо твърде важно: Кърджалиите дали клетва, че няма да нападат турски селища. Затова Индже с хората си отива от с. Башатлий (дн. с. Жребино (в близкото с. Юсуфлар (отдавна не съществува).

С отцепника Осман Пазвантоглу се свързва „Обичайното уверение, че той е верен на своя господар, а е против враговете му.

Това твърдели и сръбските бунтовници, както и Индже войвода по време на Буната, по-късно и Тудор Владимиреску във Влахия.

Раковски не пише и за двете нападения на Индже срещу Едига, Лозенградско. Очевидно не е разполагал със сведения от народните песни и предания.

Той се спира на легендата за посичането на детето: „Казват, че като родила жена му едно дете, той зел да го милва, и като го подхвърлил с една си ръка на въздуха, с друга си потеглил сабя и го присякал на две. После хладнокръвно рекъл жена си: „Хайдутину дете не трябва“.

Това сведение е единично: То не се потвърждава от нито един друг независим източник. Явно е „измислено“, „притурено“, „нагласено“ към биографията на кърджалията-злодей Индже.

Раковски пише за „смъртта“ (раняването) на Индже: Лагерьт на кърджалиите бил в с. Гююмлий (дн. с. Крумово, Ямболско). Техни предводители са: Кара Феиз, Дели Кадир и Индже войвода (Всеки имал по 500 души). Съюзниците предупреждават Индже да не ходи за плячка на „вашия голям празник“ – Св. Троица, защото може да му се случи нещо лошо. А той отговаря: „Аз съм ходил толкова години по гори и нищо не ми се е случвало“.

Раняването става в Урумкьой (дн. с. Индже войвода, Бургаско). Но Раковски, тръгва и от песента от странджански преселници у П. Задерацки, в която Урумкьой (Гръцко село) е „Еринкюю“. У Раковски селището погрешно се модифицира в „Урумни кьой“ (Ново гръцко село), дн. гр. Българово, Бургаско. Тази грешка изследователите повторят и днес.

Между двете селища има генетична връзка: Преселници от Урумкьой основават Урум-еникьой. По времето на Индже Урумкьой е вече с българско население. Названието му обаче се запазва. В новото селище няма предание за нападение, раняване или смърт на Индже войвода.

Прострелва го с вехта пушка едно свинарче, което било уж някогашното посечено от Индже дете. Когато го довеждат при него, той казва: „Аз съм много майки разплакал, а ти разплака моята, блазе ти!“ После му дал 500 гроша и повелил е дружината да не го убива“.

Толкова е струвала главата на Индже – обещаната от властите награда за смъртта му. А това е една кесия – навървената кожена торбичка някога.

Раковски свидетелства и за другата версия: В празничния ден с няколко души Индже отива на хоро в Урум-еникьой. „Един грък“ (навярно жител на селото) през прозореца го прострелва Дружината съскла злодея. Но това не е вярно – казва Раковски.

Следват двете версии за погребението. Едната е: Отнесли трупа в с. Гююмлий и там го погребали. Другата – погребението станало в ман. „Св. Троица“.

Раковски пише, че след раняването си Индже войвода живял още няколко години, като скитал по горите и планините. Четата повел байрактарят Кара Кольо.

Днес ние знаем, че раненият Индже бил отнесен в с. Поляна, недалеч от Войнишкия Бакаджик. Там го лекувала леля му Кера от Попово село, но омъжена в Поляна.

През 1805–1806 г. окончателно се разделя с Кара Феиз и е пълен господар в „държавата“ си, чиято „столица“ е родното Попово село.

ОТВЪД ДУНАВА

Г. С. Раковски не е имал сведения, че от началото на октомври 1806 г. до самата си гибел на 17 (29 юни 1821 г. Индже е пребивавал главно в Молдова и отчасти във Влахия. Бил е в Първа (Бугска) (руска армия, на която хепман е полковник княз Георги Кантакузин. От тогава ще да е „волонтир“ (доброволец) и „капитан“ (в смисъл „началник“).

Според Раковски волонтирите са „самоволни борци при сърбите, гърците, русите“.

След това или едновременно с това Индже войвода е бил „одай баши на арнаутите“ (гвардейски командир) при дядото по майчина линия на Г. Кантакузин – Скарлат Калимахи. Очевидно е препоръчан от самия Г. Кантакузин. Участниците в тази Първа (Бугска) армия след края на войната (1812 г.) постъпвали на служба в Княжеския дворец в Яш чрез препоръки. После става член на „Филики етерия“ („Дружество на приятелите“ – революционна интербалканска организация за освобождение на поробените християнски народи. Участва като боен командир (неофициално е полковник) в Заверата и загива в ръкопашен бой при с. Скулени на р. Прут.

Раковски не е знаел фолклорните сведения – отделни песни и предания, макар че е бил в Яш и Букурещ, Галац и Одеса. За събитията по онова време ще знае: от чичо си Михаил (бил в Букурещ и участвал в Заверата) и вуйчо си Георги Мамарчев: от доброволци в Руско-турската война; от арнаути-служители в Княжеския дворец на Молдова (коняри, оръжейници, гвардейци); от членове на „Филики етерия“, а после бойци в Заверата.

Според Раковски след „смъртта“ на Индже войвода Кара Кольо отишъл във Влашко или Сърбия.

И сега трябва да подчертаем близостта, родството и приемствеността. Двата велики българци са за обединяване на поробените народи срещу общия враг – в името на вярата и свободата. И за двамата можем да отнесем максимата: „Няма нищо по-лошо от чуждо робство“ – инородно и друговерско (Константин Петканов, трилогията „Жътва“).

Предвид византийското владичество „чуждото робство“ се свързва с инородството (Антон Дончев и Димитър Мантов, „Пробуждане“).

По-късно, разбира се, става ясно: „От чуждо по-лошо!“ (Михаили Георгиев). А. Страшимиров ще каже: „Клаха народа си, както и турчин не го е клал!“

Раковски се е виждал като продължение и нов, по-висок етап на въоръжената борба.

Редица мисли на Раковски са интимно-близки на Индже: „Любовта към Отечеството превъзхожда сичките световни добрини и тя е най-утешителната мисъл за човека на тойзи свят (...). Любящия истинно своето отечество, готов е да пренесе ради него не само сичко, що има за най-драгоценно на света, но и самия си живот“.

И за Индже Стоян „България е кауза и съдба“ (50).

Продължава в следващия брой

ОТЧЕТНО – ИЗБОРНО СЪБРАНИЕ НА РЕГИОНАЛНОТО ТРАКИЙСКО ДРУЖЕСТВО ВЪВ ВАРНА

На 20 октомври 2022 г. Регионалното тракийско дружество във Варна проведе отчетно изборно събрание. Гости на варненските тракийци бяха председателят на СТДБ Красимир Преманов и членовете на Върховния комитет на Съюза Кирил Йорданов и проф. Павел Демиров.

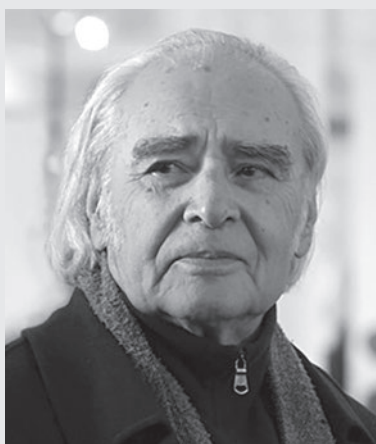
Събранието протече при следния

дневен ред:

1. Доклад за дейността на дружеството през отчетния период
2. Отчет за финансовото състояние
3. Избор на председател и Управителен съвет
4. Разни.

В доклада си Станка Димитрова, председател на тракийското дружество

в морската столица, направи задълбочен анализ на дейността през отчетния период. Отчет за финансовото състояние бе направен от Атанаска Карагяурова. Отчетните документи бяха приети. Пристъпи се към избор на нов Управителен съвет и председател на дружеството. Тракийци в морския град избраха за председател Манол Манолов.

ПОЧИНА АКАД. АНТОН ДОНЧЕВ

„Време разделно“, разглеждаща насилиствената ислямизация на значителни маси българско християнско население в Родопите през XVII в., е написана през 1964 г. Романът е превеждан и издаван в чужбина. Получава номинация от фондация „Джейн и Ървинг Стоун“ за най-добър исторически роман.

„Време разделно“ е екранизиран от режисьора Людмил Стайков, и избран за най-любим филм на българските зрители в мащабно допитване до аудиторията на Българската национална телевизия.

Антон Дончев е автор и на редица други емблематични романи като: „Пробуждане“, „Сказание за времето на Самуила“, „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“, „Странният рицар на Свещената книга“ и др.

През 2001 г. е удостоен с орден „Стара планина“ първа степен.

През декември 2004 година ректорът на Софийския университет Боян Биолчев му връчва Голямата награда за литература и почетния знак на синя лента.

Носител на Националната лите-

ратурна награда „Йордан Йовков“ за 2005 година.

Доктор хонорис кауза на УниБИТ и на Бургаския свободен университет.

Носител на орден „Св. св. Кирил и Методий“.

За принос към тракийската кауза е удостоен с най-високото отличие от СТДБ златен медал „Капитан Петко войвода“.

Съюзът на тракийските дружества в България и Тракийският научен институт, чиито приятел бе Антон Дончев, високо ценят неуморните му усилия в защита на българщината.

България загуби достоен българин, но делото му остава живо, а дирята след него – пример и повод за подражание и следване.

Ръководствата на СТДБ и ТНИ изказват съболезнования на близките на Антон Дончев!

Поклон пред живота, творчеството и патриотичното дело на големия творец!

Кр. Преманов,

Председател на СТДБ

Член кор. проф. Васил Проданов,

Председател на ТНИ

С присърбие и болка научихме вестта за кончината на големия български патриот, писател и общественик акад. Антон Дончев.

Роден на 14 септември 1930 година в Бургас. Завършва гимназия в Търново и право в Софийския университет през 1953 година. Отказва се от поста на великотърновски съдия и се отдава на писане.

Първият му самостоятелен роман „Сказание за времето на Самуила“, за Самуил и брат му Арон, за синовете им Радомир и Владислав, за селяка Житан и старейшината Горазд Мъдрия, и за много други хора, живели преди нас“, е публикуван през 1961 г. Неговата втора книга

С ПОСЛАНИЕТО НА ПРЕДЦИТЕ НИ...

Продължение от 5-а стр.

Човешкото въображение трудно може да си представи изпитанията, на които са били подлагани сънародниците ни с посегателствата върху живота, честта и достойнството им, върху народностната им принадлежност, върху движимото и недвижимото им имущество. Изключително ценна за потомците на тракийски-

те българи е информацията за селищата, от които идват бежанците от Тракия и приложените подробни справки за местата, където са се заселили в България. Значителна част от най-младите потомци изпитват затруднения да установят родните места на предците си, да проследят мъчителния им път, по който те достигат до Майка България, да узнаят къде са техните

родственици и земляци. В случая те ще бъдат до голяма степен облекчени.

В том трети на Известията е отбелязана 110-годишнината от Балканската война 1912 г. с научна статия за демографските основания, включени в комплекса от мотиви за постигане обединението на България чрез иниципирането на тази освободителна по своя характер война. Представени

са и последиците за развитието на населението от драматичната развръзка на събитията, свързани в Междусъюзническата война, когато са последните акорди на окончателното обезбългаряване на османските територии на Тракия. В изданието са поместени отзиви за нови книги, посветени на тракийската идея.

19.10.2022 г.

Доц. д-р Геновева Михова

ПОКАНА ЗА НАЦИОНАЛЕН СЪВЕТ НА ТМСБ ПРИ СТДБ

Съпредседателите на ТМСБ при СТДБ свикват Национален съвет, който ще се проведе на 26.11. (събота) 2022 г., от 11.00 часа в зала 6 на Експо център „Флора“ (морската градина) гр. Бургас.

ПРИ СЛЕДНИЯ ДНЕВЕН РЕД:

1. Насоки за дейността на ТМСБ при СТДБ.

2. Предстоящи задачи.

3. Разни

В случай на липса на кворум, заседанието на НС на ТМСБ при СТДБ ще се проведе от 12.00 часа на същото място и дата, при същия дневен ред, и решенията ще бъдат законни, колкото и членове да се явят.

Съпредседатели ТМСБ при СТДБ

Честито!

Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България и редакционната колегия на вестник „Тракия“ честити на рождениците на Съюза през месец ноември:

Андрей Печикалов – Смолян 1 ноември 1936 г.
Елена Янкова – Любимец 2 ноември 1954 г.
Димо Карабелов – Бургас 2 ноември 1948 г.
Костадинка Димитрова – Казанлък – 4 ноември 1933 г.
Недялко Комнев – София 4 ноември 1929 г.
Димитър Иванов – Хасково 5 ноември 1974 г.
Петко Стамболиев – София 5 ноември 1942 г.
Георги Илиев – София 6 ноември 1967 г.
Василий Мелниус – София 9 ноември 1947 г.
Димитър Михайлов – София 10 ноември 1944 г.
Кирил Момчилов – София 10 ноември 1939 г.
Димитър Шалапатов – Хасково 11 ноември 1954 г.
Мария Петкова-Базелкова – София 11 ноември 1941 г.
Стефан Танев – Ивайловград 12 ноември 1962 г.
Ангел Петров – Хасково 17 ноември 1951 г.
акад. Георги Марков – София 17 ноември 1946 г.
Диана Славова – Хасково 18 ноември 1963 г.
проф. Капка Тонева – Варна 18 ноември 1947 г.
Краснодар Беломорски – София 18 ноември 1953 г.
Милан Люцканов – София 22 ноември 1958 г.
Янка Спасова – Търговище 23 ноември 1942 г.
Веселин Турмачки – София 23 ноември 1958 г.
доц. Георги Митринов – София 25 ноември 1958 г.
Елисавета Костадинова – Осенов 30 ноември 1954 г.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен
номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: д-р Вана ИВАНОВА, чл.-кор. на БАН проф. Васил ПРОДАНОВ, чл. кор. на БАН Иван ГРАНИТСКИ, д-р Динко СТРАНСКИ, Мария БОЖКОВА, Хубен СТЕФАНОВ; Тодор КОПУЕВ
Дизайн: Мария БУДЕВА; e-mail: stdb_sofia@abv.bg, факс: 02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА

СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSG
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044;
Златка Янева (Сливен) – 0897601560; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03;
Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА, А И ЦЯЛОТО НИ ОБЩЕСТВО ГУБИ ЕДНА ОТ ДУХОВНИТЕ СИ ОПОРИ

ОТИДЕ СИ СВЕЩЕНОСЛУЖИТЕЛЯТ В ХРАМА НА БЪЛГАРСКОТО СЛОВО, АКАД. АНТОН ДОНЧЕВ

ЧЛЕН КОР. ПРОФ. ИВАН ГРАНИТСКИ

Отиде си Антон Дончев – последният от фалангата големи български писатели. Той беше същински жрец на българското слово, духовен будител, всестранно надарена личност. След великите романи на Иван Вазов, Димитър Талев и Димитър Димов именно романът – поема на Антон Дончев „Време разделно“ още приживе на автора стана част от високата българска класика.

След отпътуването на повелителят на думите Антон Дончев към света на отвъдните сенки не само българската литература, но и цялото ни общество губи една от духовните си опори. Тетърва изследователите ще анализират огромното творчество на акад. Антон Дончев, тетърва ще се издават и преиздават не само „Време разделно“, но и другите знакови негови творби – „Сказание за времето на Самуила“, „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“, „Странният рицар на Свещената книга“ и др.

Позволявам си да предложа кратко есе за този велик творец, което може да бъде възприето само като въведение в неговия духовен свят.

1

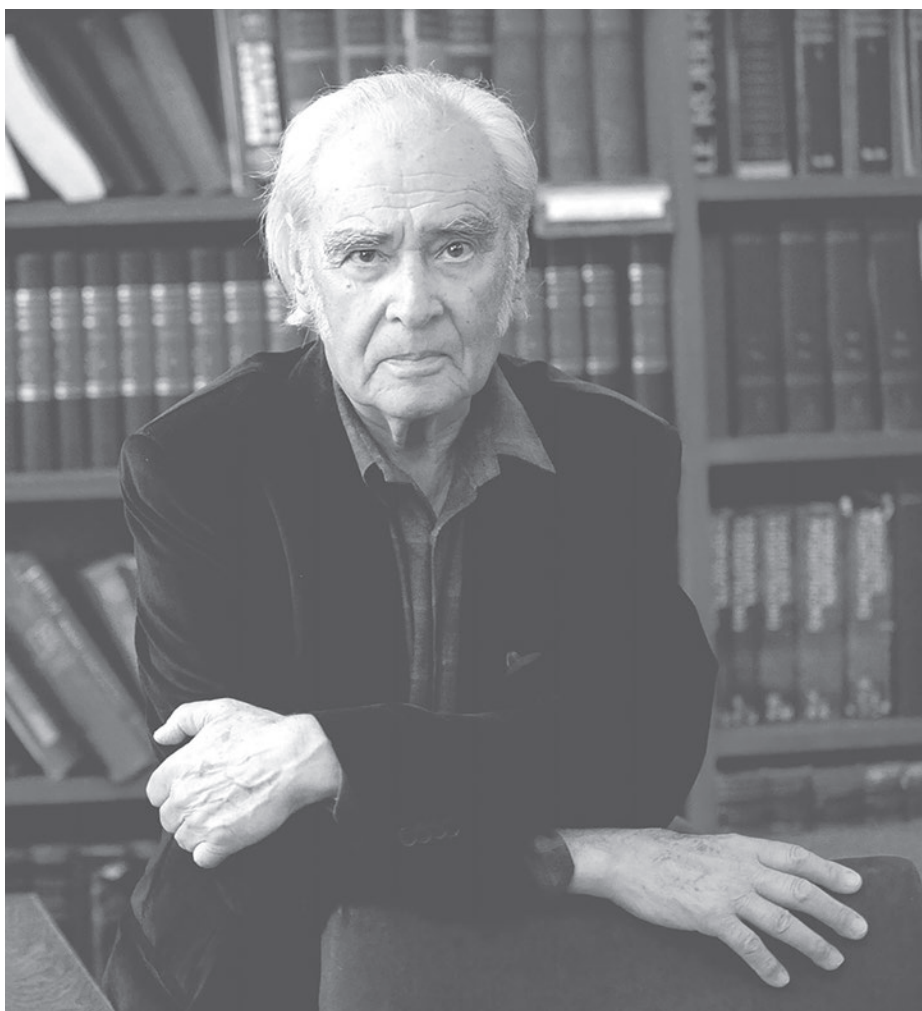
Има в историята на българската литература творби, които взривяват общественото спокойствие и неудържимо магнетично привличат интереса на публиката. Не само с естетико-художествените си достойнства, но и с концентрацията на идеите, с удивителната способност да експонират мащабното и загадъчно движение на историческите процеси, да улавят невидимите пулсации на времето. След романа на Иван Вазов „Под игото“ такива са романите на Димитър Талев и Димитър Димов. След великата четирилогия на Димитър Талев – „Железният светилник“, „Илинден“, „Преспанските камбани“, „Гласовете ви чувам“ най-близко до безсмъртната Вазова творба стои романът поема на Антон Дончев „Време разделно“. Двете произведения се родят от вътрешния родолюбив огън, който ги озарява, от неистовата любов към Отечеството, разбирано не само като географска територия, но и като духовна вселена.

За да разберем феноменалния успех на романа „Време разделно“ и у нас, и в чужбина (само в България над 30 издания в тираж надхвърлящ 1 000 000 екземпляра, а в чужбина – преводи на повече от 25 езика в тираж над 3 млн. екземпляра), от една страна, трябва да се потопим в духа на времето, когато се ражда творбата. А от друга, трябва да навлезем в странния, причудлив и магически вътрешен свят на писателя Антон Дончев.

В началото на 60-те години на XX век вече са литературен факт големите романи на Димитър Талев, които са апотеоз на националноосвободителните борби на българите. Изминал е достатъчен период от време, за да може да се избистри философията на отечественото възкресение. Българското общество започва да изпитва все по-силна жажда за история. Очевидна е обществената необходимост от създаване на епически платна, които художествено да превъплътят перипетиите на странстващия и вечно възвращащ се български дух, оцелял в жестоки превратности на историята.

Голямата тема винаги намира своя подходящ автор. В случая това е младият белетрист Антон Дончев, който пристига в Родопите в един невероятен майски ден на 1962 г. Всичко е много странно.

Слънцето вае невидими образи, причу-

дливи сенки и отблясъци играят в кристалния въздух, цветовете са ярки и същевременно меки и нежни. Криволичещите пътеки, заоблените хълмове, здрачните урви, всичко е някак нереално, уж релефно очертано и същевременно призрачно замъглено. Вечерта водят младия писател да нощува в стара къща. Посреща го чудно красива девица в дълга бяла роба и руси коси, разпилени до кръста. Тя безмълвно носи запалена свещ и сякаш не върви, а бавно се рее, отвеждайки Дончев в отредената му стая. Сетне внезапно изчезва. Рано на другия ден вижда симпатична бабичка в двора пред къщата.

– Бабо, къде е момичето, което снощи ме посрещна? – пита той.

– Какво момиче? – отвърща учудено бабата. – Няма никакво момиче.

Това е действителен случай, разказан от самия Антон Дончев. Ето как се ражда възвишеният и сияещ образ на Елица. Може би нейният дух прелита през няколко столетия и се материализира пред писателя, за да заплени и взриви неговото вдъхновение. След тази почти фантастична случка един от великите романи в новата българска литература – „Време разделно“, е написан за малко повече от месец.

Писателят си води дневник, който документа магията на създаването на романа. А може би по-точно е да го наречем поема. Поема за силата на българския национален дух, за неунищожимата енергия на народното самосъзнание. В новата българска литература няма книга, която да пресъздава така ярко невероятното богатство на отечествената природа, да чува и да усеща всеки глас на дървета, растения, камъни, птици, животни и хора. Поразително е, че една тъй трагична история, като бруталната насилствена смяна на вярата, е показана от писателя като апотеоз на вярата.

Величието на героите на Антон Дончев е в това, че те са разбрали най-важната тай-

на за човека през всички времена – когато душата осъзнае вътрешната си светлина и слуша гласа на своето сърце, тя е безсмъртна и неподчинима, свободна и непоробима. Свободата е Светлина, Отечеството е Любов, Човекът е Храм на достойнството, нравствеността и честната воля – убеден е писателят Антон Дончев. Затова и неговите герои – особено Манол и неговите сто братя и Елица, имат почти легендарно, митично излъчване и ореол.

2

Неслучайно тъкмо Антон Дончев е автор на редица емблематични за новата българска литература романи: „Пробуждане“, „Сказание за времето на Самуила“, „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“, „Странният рицар на Свещената книга“. Този автор притежава епично съзнание, въображението му сътворява магическо-реалната действителност на възникването на българската държава. Той има таланта да фокусира своя поглед върху преломни периоди и епохи в родната история. Бихме могли да направим в по-голяма скоба своеобразен паралел между фундаменталния труд на Арнълд Тойнби „Изследване на историята“ и романите на Антон Дончев, особено романа „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“. Тойнби изследва възхода, развитието и залеза на велики цивилизации, дава отговор на най-трудните въпроси, свързани с философията на историческото развитие. Нашият автор в своята гигантска 4-томна сага, която обхваща повече от 1500 страници, ни предлага художествена интерпретация на философията на създаването на българската държава.

Тримата основни герои – прабългаринът хан Аспарух, славянинът княз Слав и тракиецът жрец Терес, символизират три могъщи цивилизационни струи, три етнически потока, които се сливат, за да възник-

не държавата България. Конниците българи са носители на усещането за движението, за огнената енергия на непрекъснатия бяг срещу бъдещето. Земеделците славяни символизират омиротворената, утробна връзка със земята, невероятното усещане за мига, но и за вечността. А траките са носители на свещеното познание, те пазят кристалното кълбо на мъдростта, защото вярват в безсмъртието на душата.

На Балканите пред очите на съзрелия жрец Терес се сблъскват номадите конници на Аспарух със земеделците славяни на княз Слав. Но ако в библийската притча Каин убива Авел (земеделецът убива номада), в романа на Антон Дончев се извършва чудо – трите народа намират историческа воля и сили да преодолеят различията, противоречията и страстите човешки в името на една велика цел – създаването на нова цивилизация. Тези герои са стигнали до истината, че синовете на една майка са братя, общата земя е обща майка. Следователно тези, които живеят на една земя и са нейни синове, са братя. И така се получава удивителна сплав между настоящето, носено от българите, бъдещето, символизирано от славяните, и миналото, съхранено от траките. В романа на Антон Дончев кацналата на земята на Балканите трикрила птица (траки, славяни, прабългари) превръща ноктите си в корен, от който пониква колосалното дърво на бъдещата нова цивилизация и култура.

Би могло да се каже, че и този роман на Антон Дончев звучи като поема. Той не се пише, а се разказва, нарежда, пее. Повествованието е построено в много случаи на принципите на изграждането на една музикална творба. С романа „Сказание за хан Аспарух, княз Слав и жреца Терес“ Антон Дончев показва, че е от най-могъщите епически таланти от Възраждането насам...

3

Но да се върнем към романа „Време разделно“. Българската критика често е посочвала, че тази творба е посветена на съдбовното устояване на християнската вяра в сблъсъка ѝ с агресивния ислям. Но не по-малко силен акцент трябва да поставим и върху факта, че героите на романа в хода на повествованието непрекъснато осъзнават своята родова и национална принадлежност. Дори вековете не замъгляват тяхното самосъзнание.

Панко Анчев формулира интересното наблюдение, че трагичните събития, описани в романа, бележат началото на такъв период в българската история, при който забележимо отслабва енергията на националното сцепление. Конфликтът между два свята, два мирогледа, два морала изгражда непроходима пропаст между героите и в същото време невидимите мостове между персонажите са много повече, отколкото изглеждат на пръв поглед. Романът не дава еднозначни отговори именно защото в художествената психология и философия на автора е залегнало убеждението за многопластовост, амбивалентност, поливалентност на историческите процеси и тенденции. Манол е романтично величав в защитата на своята национална същност и достойнство. Караибрахим е трагично величав в обречеността си на съдбовното предопределение. Противоборството не ни поднася само делението черно – бяло, низко – възвишено, героично – подло.

Продължава в следващия брой